

PESTI HIRLAP.

— Történeti vázlat. —

A

z 1867. évi kiegyezésnek és az akkor helyreállított magyar alkotmányos életnek, amíg magát érvényesíteni bírta, nehéz küzdelmei voltak.

Az új intézményekre az 1873. évi közgazdasági válság úgy hatott, mint a magyar föld dúsan neki induló tenyészetére a májusi fagy. Az 1874 – 1876. évek alatt a nemzet ereje küzködött a bizonytalanságokkal, szerencsétlenségekkel, a gazdasági, pénzügyi, társadalmi, műveltségi és erkölcsi nehézségek legkülönbözőbb nemeivel.

Győztessé, mint már annyiszor, most is a nemzet ereje lett; az új alkotmány és az új fejlődés sorsa kedvező értelemben dőlt el. Az, aki bölcs eszével és nagy szívével Magyarország ujjaszületésének szerzője volt, Deák Ferenc, 1876. januárban meghalt, mintha csak halálával is azt akarta volna mondani, hogy ő küldetését már befejezte, reá többé szükség nincsen, nemzete már most nélküle is előrehaladhat a történelem széles országutján, amelyről a gyászos események félreszorították.

Az 1877. év körülbelül kezdete a föllendülés ama korának Magyarországon, amelyet máris oly gyakran neveznek az újabbkori „renaissance“ megtisztelő nevével.

A visszatérő közbizalomnak és a politikai biztonság érzetének, mint rendesen, ezuttal is élénk *művelődési mozgalom* volt a következése. Erőtel-

jesebb hazafias szellem kezdett terjedni ismét, amelyről a beavatott államférfiak már akkor megállapították, hogy az közelebb áll az ujabbkori szellemhez, mint a korábbi évtizednek még mindig gravamenekkel teljes, kissé régies hazafiassága és hogy ez az újabb szellem jelentékeny termőerőt hoz az egész nemzet számára. A modern kor szelleme volt ez, amitől sokan féltették akkor nemzeti jellemünk épségét, de azóta az ellenkező teljesen bizonyosodott.

Az újjászületett és megfiatalodott hazafias szellem alkotó ereje az irodalmi téren rendkívüli élénkséggel nyilatkozott meg. Kivált a hirlapirodalom terén, ahol már 1875-ben nagy volt az ujitási és alapítási kedv. A fiatalságnak irodalmilag tehetségesebb része törte magát, hogy valamelyik hirlaphoz bejusson; mivel pedig a régi, nagyalaku és komoly, sokszor nehézkes irányu hirlapok többé sem a modernebb törekvéseket el nem birták, sem az egyre szaporodó hirlapolvasó közönség izlésének nem feleltek többé meg teljesen: számos kisebb alaku, elevenebb és népszerűbb hirlapvállalat keletkezett, aminek az 1878-iki háborus, politikai izgalmaikkal teljes esztendő is kedvezett.

A föllendülés korának ezen mulékony kísérletei után a *Légrády Testvérek* könyvnyomda-, művészeti intézet és könyvkiadó-cég társtulajdonosai: Légrády Károly és Tivadar (az utóbbi 1895-ben halt meg) egy, az eddigieknél modernebb alakban megjelenő, elevenebb és minden ízében szabadelvű lap alapítását határozták el, mely egyrésztől méltó tere legyen a legujabb irodalmi törekvéseknek, másrésztől könynyedségénél, változatosságánál és érdekességénél fogva bemenetet találjon olyan családokhoz is, ahol azelőtt hirlapot egyáltalán nem, vagy csak magyar hirlapot nem olvastak.

A lap terve Légrády Károlytól származott, aki a vállalatában korábban kiadott lapok, nevezetesen

pedig az „Ellenőr“ útján, már régebben be volt avatva a politikai és irodalmi élet viszonyaiba és kellőképen ismerte a mutatkozó szükségletek természetét.

Az új irodalmi vállalat előképét Kossuth Lajos régi „Pesti Hírlap“-ja képezte, amelynek szelleme és irodalmi formája annyi idők után is megtartotta értékét. A hagyomány iránti tisztelet is közreműködött, hogy az új irodalmi vállalattal az 1848 előtt annyira vonzó név is föllelevenedjék s az új napilap szabadelvű iránya ez uton is hozzáköttesse Kossuth Lajos egykori hírlapjának emlékéhez.

Igy jött létre a *Pesti Hírlap* elnevezés és így indult meg e lap 1878. december havában, oly programmal, amelyet akkor sokan egy új lapra nézve kivihetetlennek, sőt károsnak tartottak. Magában az irodalomban is sokan kételkedtek, hogy egy napilap, amely egyetlen párthoz sem tartozik, hanem minden párttól függetlenül, egyedül a *szabadelvűség* elveit vetette politikai törekvései alapjává, a közönség rokonszenvét megnyerhesse. Eladdig a hírlapokat szinte nehéz is volt másképpen elképzelni, mint valamelyik párt vagy éppen a kormány szolgálatában, annyira nem bírt még önállással a magyar hírlapírás.

Az újítás és önállósítás mindenesetre nehézségekkel volt egybekötve; azonban a terv is olyan, ami az idők helyes megítélésére és a közígények egészséges fölfogására vallott. Emellett a buzgó kiadónak sikerült az akkor élő hírlapírói jelesek javát s a pályát kezdő fiatal írók tehetségesebbjeit a meginduló *Pesti Hírlap* köré csoportosítani.

Az új lap első vezércikkírói közt volt **Kaas** Ivor b. s a nemsokára oly fiatalon elhalt **Toldy** István, valamint **Palásthy** Sándor, **Huszár** Imre és a fiatalabbak közül **Balogh** Pál. Az irodalmi életünkben oly kiváló emlékezetességre szert tett „Kávé-

forrás“ egy része csatlakozott az új szerkesztőséghez ; első felelős szerkesztője : **Csukássy József** is e kiváló társaságból került ki.

A Pesti Hirlapot a közönség rokonszenvesen fogadta. A pártokon fölül állás s a könnyed, szellemes genre megfelelt a művelt osztályok, de kivált a hölgyek ízlésének, akik csak most kezdtek igazán belépni a hirlapolvasó közönség soraiba. Kedvezett ennek az, hogy a lapban megjelent cikkek, tárcák, és karcolatok nem voltak sem tulságosan hosszúak, sem tulságosan komolyak vagy nehézkesek, mint az addig általános divat volt. Fokozta ezt a lapnak az eddigiekénél kisebb, könnyebben kezelhető és tetszettebb alakja, ami tartalmával kellő összhangban állott. Legtöbbet azonban íróinak tehetsége és ügyessége tett, ami az új formában szinte váratlanul lepte meg a közönséget. Szinte nem is lehetett addig hinni, hogy a magyar hirlapírás ennyi ügyességre, szellemességre és elevenségre képes.

A terv helyességét és az új hirlap hatását legjobban bizonyította az, hogy a csakhamar csodálatos arányokban fejlődött magyar hirlapirodalom újonnan keletkező politikai lapjai nemcsak a fővárosban, hanem a vidéken is a Pesti Hirlap irodalmi és nyomdai tervét fogadták el és maig is ez maradt a legkedveltebb hirlapforma.

A Pesti Hirlap életének első éveit a kitűzött szabadelvű irány hű ápolása mellett a lap sikerét bizonyították. A polgári házasság és a közigazgatás államosítása már akkor leglényegesebb törekvései közé tartozott, holottan akkor még vajmi kevés határozott híve volt e két szabadelvű intézménynek. Maga a kormány is távol tartotta programjától.

A lap belső életében csak 1881-ben történt változás, a mikor addigi szerkesztősége a laptól megvált és új napilapot alapított. Helyébe új szerkesztőség lépett, élén **Borostyáni Nándorral**, mint főszerkesztővel. A felelős szerkesztői állást dr. **Kenedi Géza**

vállalta el, segédszerkesztőjévé pedig **Schmittely József** lett, a ki a lapnak folytonosan egyik oszlopa maradt. A közgazdasági részt dr. **Kakujay Gyula** vette át, a ki azonban nem sok idő elteltével meghalt.

Az új szerkesztőséggel lépett be május hó 10-én **Mikszáth Kálmán** is a Pesti Hirlaphoz. A „nagy palóc” neve és fényes tehetsége akkor még kevésbé volt ismeretes, mivel a megelőző éveket Szegeden töltötte s ugyszólván még maga-magát sem fődözte föl. A Pesti Hirlapban bájos apró cikkeit és tárcáit Scarron álnév alatt kezdette írni. Az álnevet **Szemere Attila**, akkor szintén a lap munkatársa, ajánlotta neki a XVII. századbeli francia irodalom egyik hasonló szellemű, elmés humoristája után.

A Scarron-cikkek csakhamar feltűnést ébresztettek. Még ennél is nagyobb föltűnést Mikszáthnak a lap tárcájában megjelent elragadó palóc elbeszélései, a melyek nemsokára „A jó palócok” cím alatt jelentek meg a kiadó cégnél s azóta nemcsak a magyar irodalomnak gyöngyeit képezik, hanem számos idegen nyelven is megjelentek.

Külön időszakot jeleznek a Pesti Hirlap életében Mikszáth „Országgyűlési karcolatai” is, éveken át a közönség legkedveltebb olvasmányai.

Mikszáth kezdetben mitől sem irtózott jobban, mint attól, hogy a képviselőházba járjon.

Légrády Károly rábeszélésére egyszer mégis megtette, de megesett vele, hogy a hirlapírók fogasáról egyetlen téli kabátját még aznap ellopta valaki.

Innét tul azzal szabadkozott, hogy ő nem járhat olyan helyre, a hol az ember téli kabátját el szokták lopni és neki nincs arra pénze, hogy mindennap új téli kabátot vegyen. Éieményeit meg is írta és mindenkit megkacagtatott vele.

Légrády Károly erre megfogta a nagy palócot, elvitte egy szabóhoz és vadonatúj téli kabátot vett

neki, szebbet, mint az előbbi volt. Ennek a kedvéért azután eljárt a képviselőházba és elkezdte irni hires „karcolatait“, a melyek külön kötetben is megjelentek s hozzátartoznak e kor politikai történetéhez.

Később, amikor már írói hirneve magasra emelkedett, egyszer Tisza Kálmánnak is elpanaszolta, hogy miképen járt téli kabátjával és hogy még most sem érzi biztosságban a kabátot a hirlapírók fogasán. Az öreg Tisza elértette és mosolygott:

— No majd ezen is segítünk!

Mikszáthot nemsokára, az 1887-iki választásnál Jókai Mór helyére az illyefalvai kerület orsz. képviselővé választotta, 1892 óta pedig a fogarasi kerületet képviseli az országgyűlésen.

Az 1882—4. évi belső viszályokkal teljes esztendőben a Pesti Hirlap szabadelvűsége nehéz próbára volt téve; de programjához hiven kitartott a jónak ismert liberális irány mellett az antiszemita áramlattal szemben is. A lapnak ekkor **Eötvös** Károly és **Törs** Kálmán is vezércikkíró munkatársa volt és az antiszemitizmustól nehéz ostromot kellett kiállania a tiszta-eszlári vérvád hónapjai alatt. Felelős szerkesztője párbajokba keveredett, a lapot pedig alkut nem ismerő szabadelvű magatartása a közvéleménnyel meglehetősen ellentétbe hozta. A lapra és vezércembereire szórt rágalmak azonban a szerint vesztettek súlyukból, a mint a felekezeti gyűlölet alábbhagyott és a liberális felfogás győzött a nemzet közvéleményében.

A főrendiház 1885. évi reformjánál a Pesti Hirlap már ismét teljes erejével, sőt a kiállott harcától megfiatalodva küzdött. Ebben kiváló része volt **Beksics** Gusztávnak is, aki legfényesebb publicisztikai dolgozatait esztendőkön át a Pesti Hirlapnak írta. Ugyanebben az időben lépett a lap vezércikkírói sorába a magyar hirlapírók nesztora: **Pulszky** Ferenc, aki éveken át, beállott súlyos betegségéig, szolgálta tollával a jó ügyet.

Az 1891. évben a közigazgatás rég várt államosításának is erős publicisztikai háttérrel adott a lap magatartása. Majd 1892-ben a Wekerle-kabinet ideje alatt elkövetkezett a polgári házasság, a vallásszabadság és az izraeliták recepciójának nagy kérdése is, amikor a lap már megizmosodva és tekintélyben megerősödve, szabadelvű álláspontjának egész súlyát vetette a mérlegre a liberális álláspont mellett. Ezek képezték egyuttal eddig elért legnagyobb politikai sikereit is.

Időközben a lap vezéregyéniségei közül **Borostyáni** Nándor megvált és állandóan Párisba telepedett át, innen is összeköttetést tartva a lappal. A főszerkesztői állást 1887-től egész 1895-ig a lap alapítója **Légrády** Károly töltötte be, akit ez év június havában Balla Gyula helyére az ákosfalvai kerület országgyűlési képviselővé választott. Ez a főszerkesztői állástól való visszalépését vont maga után, mivel a lap pártonkívüli állásával valamely párt-mandatum hagyományszerűleg nem fér össze. Innen túl a lap vezetése dr. **Kenedi** Géza felelős szerkesztőre maradt, aki a lapnak állandóan névtelen vezércikkírója s azonkívül Quintus álnév alatt tárcáirója is. Társadalmi cikkei, eredeti tárcái, valamint szerkesztői üzenetei — amelyek keze alatt szinte külön irodalmi műfajt képeznek — eléggé ismereteseek. A lapszerkesztés nehéz technikai feladatait tulnyomó részben **Schmittely** József segéd-szerkesztő végzi.

Vezércikkírói sorában a megnevezettekén kívül is számosan fordultak meg a publicisztikai életből. A régiebbek közül: Borostyáni Nándor, Horváth Gyula, Kacziányi Géza, Szokolay Kornél, Mende Bódog; újabban pedig: Báttaszéky Lajos, Busbach Péter, Enyedy Lukács, Jósika Kálmán báró, Pap Dávid, Pollák Illés és Vázsonyi Vilmos. Az utóbbiak ez idő szerint is rendes cikkírói a lapnak, melyben Légrády Károlytól is több ízben

jelentek meg vezércikkek, politikai és irodalmi közlemények.

Tárcáirói sorában Mikszáth Kálmán, Borostyáni Nándor, Kenedi Géza, Murai Károly (elbeszélések, dráma stb.) és Pollák Illés (Homo) nevén kívül számos irodalmi jelesünk neve fordult meg. Ime a főbbek: Ágai Adolf, Bársony István, Béldi Izor (zene), Gerő Ödön (Viharos álnévvel), Herczegh Ferenc, Kézdi Kovács László (szépművészet), Kóbor Tamás, Komor Gyula, Kozma Andor (Koboz név alatt a vasárnapi tárca-versek írója), Milkó Izidor, Morgenstern Gusztáv, Sebők Zsigmond, Szomaházi István, Tóth Béla, Váradi Antal, Vértesy Gyula és még számosan.

Jókai Mór e lapban számos érdekes dolgozatát tette közzé, többi közt a „Sárga rózsa“ című regényét is, amelyet az irodalmi kritika a koszorus író újabb regényei közt legtöbbször tart. Végül a művésznők közül **Blaha** Lujza és **Jászai** Mari is több ízben fölkereste e lap tárcarovatát.

A fent felsoroltakon kívül a lap ezidőszerinti munkatársai még: **Luby** Sándor, **Lukács** Sándor, **Szegő** Béla, **Wurm** Adolf.

A Pesti Hírlap 18 éves története rövid ugyan önmagában véve, de a legújabb kor politikai és irodalmi történetében jelentékeny nyomai vannak. Szabadelvű s a rajongásoktól és tulságoktól ovakodó magatartásának — vezéremberei véleménye szerint — legkedvezőbb hatása abban nyilatkozott meg, hogy a nemzetiségi területeken s ott, ahol a magyar nyelv hódított, elsőnek jutott be a magyar nyelv és szellem terjesztője gyanánt az idegen nyelvű családok asztalára.

A lap munkatársai a siker ezen nemét tartják legbecsesebbnek, mivel azt vélik, hogy a nemzet ügyének ez által tettek és tesznek legnagyobb szolgálatot.